

Література:

1. Бускунбаева Л. А. Закономерности речевой экономии и их отражение в башкирском языке : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук. : спец. 10.02.02 «Яз. народов Рос. Федерации» / Л. А. Бускунбаева; [Башк. гос. ун-т]. – Уфа, 2009. – 22 с.
2. Головач О. А. Замещение как средство языковой экономии / О. А. Головач // Вестник Волжского университета им. В. Н. Татищева. – 2011. – № 8. – С. 54–57.
3. Елькин В. В. Диалогическая речь – основная сфера реализации языковой экономии: диссертация на соискание уч. степени кандид. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / В. В. Елькин. – Пятигорск 2001. – 228 с.
4. Зимица Л. О. Принцип экономии в современной рекламе: автореф. диссертации на соискание уч. степени кандид. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Л. О. Зимица. – Томск, 2007. – 20 с.
5. Зинцова Ю. Н. Реализация принципа языковой экономии в немецких композитах / Ю. Н. Зинцова, О. А. Орлова, Г. А. Иванова // Вестник Нижегородского государственного университета им. Н. И. Лобачевского. – 2014. – № 2(2). – С. 372–375.
6. Ковригина А. И. Реализация принципа экономии языковых средств в современной испанской прессе: лексико-синтаксический аспект: автореф. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.05. «Романские языки» / А. И. Ковригина. – Москва, 2013. – 25 с.
7. Мартине А. Принцип экономии в фонетических изменениях: (Проблемы диахронической фонологии): Учеб. пособие / А. Мартине. – М.: Издательство иностранной литературы, 1960. – 285 с.
8. Павлюковец М. А. Синкретизм на морфологическом и синтаксическом уровнях англ. яз. как проявление языковой экономии: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / М. А. Павлюковец – Ростов-на-Дону, 2009. – 30 с.
9. Серебренников Б. А. Вероятностные обоснования в компаративистике: Учеб. пособие / Б. А. Серебренников – М.: Наука, 1974. – 352 с.
10. Синицын В. В. К вопросу об экономии языковых средств во французской разговорной речи // Известия ТулГУ. Гуманитарные науки. Вып. 2. – Тула: Изд-во ТулГУ, 2009. – С. 273–278.
11. Смирнова Е. А. Инкорпорация как способ языковой экономии / А. Е. Смирнова // Вестник Ленинградского государственного университета имени А. С. Пушкина. Серия: Филология. – 2012. – Т. 1. – № 2. – С. 99–103.
12. Смирнова Е. А. Инкорпорантные комплексы в английском языке / А. Е. Смирнова, С. В. Шустова // Вестник Волжского университета имени В. Н. Татищева. 2013. – № 3. – С. 61–70.
13. Штайн К. Э. Переходность и синкретизм в свете деятельностной концепции языка [Текст] / К. Э. Штайн // Сб. ст. научно-методического семинара TEXTUS. – Ставрополь, 2005. – С. 11–26.
14. Щербакова А. В. Активные процессы в современном немецком письменном языке : автореф. дис. на соиск. учен. степ. доктора филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. В. Щербакова. – Тамбов, 2001. – 20 с.
15. Moser H. Typen sprachlicher Ökonomie im heutigen Deutsch / Hugo Moser und andere. – Düsseldorf: Sprache und Gesellschaft, 1971. – S. 89–117.

УДК 811.133.1'42

О. О. Тучкова,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ АВТОРА У ФРАНЦУЗЬКОМУ ЖІНОЧОМУ АВТОБІОГРАФІЧНОМУ РОМАНІ

У статті розглядається особливості невербальних засобів у французькому жіночому автобіографічному романі. Інтенція автора вплинути на читача реалізується у тактиці подвійного впливу, яка має на меті невербальними засобами виокремити, наголосити на семантичній складовій вербального компоненту. Залучення невербальних засобів змінює друковану простір.

Ключові слова: невербальні засоби, тактика подвійного впливу, друкований простір.

NONVERBAL MEANS IN FORMING AUTHOR IMAGE IN FRENCH FEMALE AUTOBIOGRAPHICAL NOVEL

The nonverbal features can be inside the narrative space as well as in its external appearance. So, printed page is brought into play as a channel of visual influence on reader especially for forming corresponding image of author or character. The author uses pragmatic means due to which the decoding of author's image runs according to the plan of first one. This outlines the conceived image strategy. The conceived image may be positive, negative or ambiguous whatever author has intended. The conceived image strategy works in tactics. The tactic when verbal signs are stressed by nonverbal is called the tactic of double influence. One of these nonverbal means is typographic indent that varies from 2 to 4 centimeters. Its location is not disorderly as it's situated before or after important events, author's reflections. Next mean in the tactic of double influence is schematic enumeration that author-woman utilizes to sort out the principal events or their consequences in her past. Such enumeration starts with the name, ends with colon and continues with sub points that include some classified reminiscences. So, visually the printed text of French female autobiographical novel is changed. The brackets include the text the length of which is from sentence to several paragraphs. They uncover author's dearest thoughts and feelings. Nonverbal component underlines somebody else's speech to reduce the volume of description, but not the semantic meaning.

Key words: nonverbal means, tactic of double influence, printed space.

НЕВЕРБАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗА АВТОРА ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЖЕНСКОМ АВТОБІОГРАФІЧНОМУ РОМАНЕ

В статье рассматриваются особенности невербальных средств в формировании образа автора-женщины во французском автобиографическом романе. Интенция автора повлиять на читателя реализуется в тактике двойного влияния, целью которой невербальным средством привлечь внимание к семантической составной вербального компонента. Действование невербальных средств изменяет печатное пространство.

Ключевые слова: невербальные средства, тактика двойного влияния, печатное пространство.

Розвиненість сенсорних систем людини, через які вона освоює світ [2, с. 257], постає додатковим каналом впливу на неї. Слово, оздоблене невербальними знаками, є класичним поєднанням в різного роду рекламних текстах. В художніх текстах засобами невербальної семіотики (жести, рухи, голос, одяг, колір тощо) доповнюється образ персонажу, його характер, звички, життєві позиції тощо згідно задуму автора. Тож, у таких випадках, соматикон, як прагматично зумовлена сукупність невербальних знаків комунікації (термін І.І. Серякової) знаходиться на внутрішньо-художньому рівні,

тобто у художньому просторі. Однак, не можна відкидати комунікацію автор – читач, наприклад, в автобіографічному романі, де останній сприймає героя та оповідача як фізичного автора роману, асоціюючи його з ім'ям на обкладинці. Автор автобіографічного роману, уживаючи невербальний знак виявляє певне «несловесне знакове самовираження і комунікативну поведінку» [3, с. 8]. Тож, дослідження невербального знаку може бути на рівні соматикону, тобто всередині оповідного простору, а може бути розпочате з його зовнішнього вигляду. Відтак, друкована сторінка задіюється як канал візуального впливу на читача, зокрема на формування відповідного образу автора чи персонажа. Так, розглянемо з позиції комунікативної прагматики залучення невербальних знаків у зовнішній вигляд художнього простору на прикладі французького жіночого автобіографічного роману. Відповідно до домінуючої стратегії в автобіографічному романі, а саме до стратегії задуманого образу, автор залучає такі прагматичні засоби, завдяки яким декодування образу автора читачем буде таким, якого бажає перший. Задуманий образ може бути позитивний, негативний, неоднозначний, проте такий, яким його задумав і закодував автор. Стратегія реалізується в тактиках. Тактику, яка до вербальних знаків залучає невербальні, була окреслена як тактику подвійного впливу. Її особливості полягає у посиленні змісту особливого формою. Так, у жіночому автобіографічному романі початку XX століття С.-Г. Колетт «Sido» єдиним невербальним засобом постає друкована фотокартка портрета матері автора. Через фотокартку здійснюється прямий вплив на уяву читача про її зовнішність. Фотокартка наявна в чорно-білих тонах, проте деталізації кольорів допомагає розширити уявлення про зовнішні риси матері. Однак, вже друга половина XX століття відрізняється різноманіттям засобів невербального впливу на читача, зокрема це яскраво проявляється в автобіографічних творах А. Ерно. Одним із таких невербальних засобів є типографічний відступ між абзацами. Розмір відступу варіюється – 2, 3, 4 сантиметри. Його місцезнаходження не є хаотичним, бо ставиться в найважливіших місцях роману, перед особливими подіями, після певних роздумів. Типографічний відступ демонструє прагматичний намір автора – змусити читача затамувати подих, поки очі шукають наступний рядок чи задуматись над висловленим раніше, тобто це ті секунди, під час яких стимулюється розумова діяльність читача. Хоча абзаци логічно упорядковані, часто прямого поєднання попереднього й наступного немає. Тож для введення в ситуацію в першому реченні абзацу автор-жінка окреслює суб'єкта дії, власне самі дії та обставини, найчастіше часу. Наведено приклади: *J'écris cette scène pour la première fois* [5, с. 16]. *Depuis plusieurs jours, je vis avec la scène du dimanche de juin* [5, с. 31]. *Dans le café-épicerie, nous vivons au milieu du monde, comme nous nommons la clientèle* [5, с. 71]. Великі типографічні відступи як невербальні засоби тактики подвійного впливу утворюють візуально іншу друковану сторінку в автобіографічних романах А. Ерно. У такий спосіб, аби вплинути на читача, змінюють навіть друкований простір. Розмір абзаців визначає власне автор-жінка, він може мати обсяг від двох речень до цілої сторінки, також може розпочинатися не з початку сторінки, а з середини друкованого аркуша. Це залежить від мети, від закінченості думки, яку вони висловлюють. Проте такий технічний прийом не порушує цілісності тексту, не заважає логічності викладу подій, однак долучається до створення образу автора-жінки. Технічні паузи читач може розцінити як хвилинки для роздумів, що додає автору-жінці рис раціональності, виваженості.

Іншим образотвірним елементом у тактиці подвійного впливу постає схематичне перерахування. Асиндетон як вид перерахування набуває особливих форм у системі невербальних засобів роману. Перерахування носить схематичний характер, коли авторці необхідно виокремити основні положення, риси певного феномену зі свого минулого. Так, наприклад, автор-жінка перераховує речі, які їй залишилися з 52 року: *Comme traces matérielles de cette année-là, il me reste* [5, с. 27]. Далі ставиться двокрапка і виписуються згруповані за певними ознаками спогади в окремі абзаци, які до того ж розпочинаються з малої літери. Так, до матеріальних слідів (*traces matérielles*) відносяться: *une carte postale-photo en noir et blanc d'Elisabeth II. Elle m'a été offerte par une petite fille d'amis haurais de mes parents, qui était allée en Angleterre avec sa classe pour la fête du couronnement [...]* [5, с. 27]. Наступним пунктом є *une petite trousse à couture en cuir rouge, vide de ses accessoires, ciseaux, crochet, poinçon, etc, cadeau de Noël que j'avais préféré à un sous-main, parce que plus utile à l'école* [5, с. 28]. У перерахуванні автор-жінка не тільки зазначає сам об'єкт (*trousse à couture*), який їй залишився, але й додає деталі кольору, форми, матеріалу (*une petite, en cuir rouge*), його наповнення (*vide de ses accessoires, ciseaux, crochet, poinçon, etc*), причину саме такого подарунку (*que j'avais préféré à un sous-main, parce que plus utile à l'école*). Засоби деталізації, які супроводжують той чи інший пункт, різноманітні і залежать від того, який вплив вони здійснили на автора. Отже, кожен такий заголовок закінчується двокрапкою, підпункт розпочинається з абзацу, може мати додаткові підпункти. Тож візуально текст роману має схематичну будову. Кожен пункт може бути прокоментований автором, а може лише констатувати факт. Виписування подібних перерахувань потребує попереднього опрацювання спогадів, пригадування деталей. Це свідчить про написання роману не під владою емоцій, почуттів, як це позиціонують гендерні стереотипи, а на основі логічного системного підходу, що характеризує письменницю як особу скрупульозну, прагматичну. Відтак, перерахування оформлене схематично залучається тактикою подвійного впливу, де зміст підтримується новою, іншою, друкованою сторінкою жіночого автобіографічного роману.

У тактиці подвійного впливу особливе місце посідають парантези. У стилістиці парантези визначають як синтаксичну єдність, не пов'язану з реченням формальними відносинами [1, с. 35]. Вони можуть бути стилістично нейтральними або передавати різні емоційні, оцінювальні відтінки мовлення. Рясніє парантезами роман А. Ерно «La Honte», тож розглядаємо їх на матеріалі саме цього твору.

Парантези ж найчастіше набувають рис самостійного тексту, виділеного на письмі дужками. Довжина такого тексту може варіюватись від речення до надфразової єдності, досягаючи обсягу сторінки, які від основного стилю тексту відрізняються лише яскраво вираженим функціонально-стилістичним забарвленням. Наведемо приклад: *«Laïc» était pour moi sans signification précise, synonyme vague de «mauvais»* [5, с. 85]. Без граматичних і стилістичних особливостей таке речення є відображенням ставлення автора-жінки до школи світського типу. Воно б могло існувати і без дужок. Але саме вони відрізняють поточний текст від такого, який впроваджує думку автора. Водночас дужки налаштовують читача дізнатись щось важливе, потаємне, інтимне. Саме текст у парантезах додає певної інтриги процесу читання. Великі за обсягом парантези утворюються на основі асоціативного зв'язку з контекстом, відносяться не до конкретного слова в реченні, а до ситуації загалом. Так, після опису устоїв життя батьків, свого життя в місті У., перед топографічним описом, автор-жінка додає певне роз'яснення в парантезах. У такий спосіб автор-жінка пояснює, чому не може відкрито назвати це місто (*m'est impossible ici, où elle n'est pas le lieu géographique signalé sur une carte*), які її охоплюють емоції (*je suis aussitôt saisie par un torpeur qui m'ôte toute pensée, presque tout souvenir précis*). Парантези становлять складнопідрядні речення з порівняннями (*comme je l'ai fait d'autres fois, comme s'il allait m'engloutir de nouveau*). Парантези не вимагають особливої синтаксичної чи стилістичної структури, навпаки, вони вибудовуються згідно обраної автором концепції образу. Проте дужки змушують сприймати текст інакше, налаштовують читача на авторську відвертість. Текст у цілому оповідується

від автора об'єктивного, тоді як повідомлення в парантезах – це вже безпосереднє ставлення, оцінка автора-жінки. Так, торкаючись теми правил у релігійній школі, автор-жінка додає в парантезах саме своє ставлення до цього. Воно виявляється через уживання: *Je ne peux ...que, Je devais ... Je dois admettre ..., Je ne peux empêcher ... J'étais sûre ...* [5, с. 84–85]. Адекватна інтерпретація парантез сприяє глибшому розумінню авторських інтенцій і виявленню авторської прагматики. У такий спосіб, парантези так само беруть участь у створенні образу автора, адже саме в них автор-жінка повідомляє своє ставлення (*Croire et l'obligation de croire ne se distinguaient pas*) [5, с. 85], виражає емоції (*Pourtant je devais y vivre avec tranquillité, n'en désirant pas d'autre*), надає оцінку (*Univers dont, au fur et à mesure que je le remonte, la cohérence et la puissance me paraissent effrayantes*) [5, с. 84].

Таким чином, саме парантези здійснюють подвійний вплив на формування образу автора. Як вербальний образотвірний елемент парантези вибудовуються згідно стратегії задуманого образу автора, залучаючи лінгвостилістичні засоби і зберігаючи індивідуально-авторські особливості. Проте, як невербальний образотвірний елемент (у вигляді дужок), має суто прагматичні цілі – візуально активізувати увагу читача, зорієнтувати його на цікаве, інтимне. Головною їхньою метою є пояснення, оцінка, деталізація, опосередкований вияв емоційності, що безпосередньо характеризує автора і впливає на становлення його образу.

Додамо до вищеназваних образотвірних елементів подвійного впливу ще і курсив, що виділяє чуже мовлення. Особливістю чужого мовлення є його так звана псевдо анонімність, тобто автор-жінка безпосередньо не пояснює, кому належать ці слова, вирази. Проте розташовує його в такому контексті, що у читача не виникає труднощів у виявленні адресанта. Допмагають читачеві вірно його визначити саме невербальні засоби виділення, курсив. Так, описуючи характер батька (*Mon père était gai de caractère, joueur, toujours prêt à raconter des histoires, faire des farces*), що він полюбляв робити в неділю (*Le dimanche, il servait la messe avec son frère, vacher comme lui*), автор-жінка завершує фрагмент прямою мовою батька, тими словами, які він промовляв, пригадуючи минуле: *On était heureux quand même. Il fallait bien* [6, с. 32] (В оригіналі виділено курсивом – О.Т.). Таким чином, курсив, виокремлюючи чуже мовлення, реалізує тактику подвійного впливу, надаючи змісту особливої форми. Відтак, залучення автором-жінкою невербальних засобів компресує оповідну дескрипцію, однак збільшує семантичне навантаження та акцентує експресивність обраних лексичних одиниць, речень, надфразової єдності.

Отже, проаналізувавши засоби тактики подвійного впливу, а саме типографічний відступ, схематичне перерахування, парантези, курсив, стверджуємо про іншу організацію друкованого простору, що відбиває фемінні особливості образу автора. Друкований простір – це зовнішній вигляд художнього простору, куди читач може потрапити лише розкодувавши його. Як жінка змінює зовнішність задля привернення уваги до себе, так і автор-жінка змінює друковану сторінку автобіографічного роману. Зміна класичного друкованого простору долучається до формування образу автора, візуально впливаючи на читача. Але при цьому вербальне наповнення візуальних змін так само залишається важливим. Подвійний вплив реалізує свій потужний прагматичний потенціал саме за умови балансу вербального і невербального компонентів.

Література:

1. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / Валерия Андреевна Кухаренко. – М. : Просвещение, 1986. – 80 с.
2. Пиаже Ж. Теория, эксперименты, дискуссии : учеб. пособие для студентов психол. специальностей и направлений / под ред. Л. Ф. Обухова, Г. В. Бурменской. – М. : Гардарики, 2001. – 622 с.
3. Серякова І. І. Соматикон англомовних дискурсивних практик речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. І. Серякова. – К., 2012. – 32 с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

4. Colette S.-G. Sido / Sidonie-Gabrielle Colette. – P. : Editions Robert Laffont, S.A., 1989. – 751 – 800 p.
5. Ernaux A. La Honte / Annie Ernaux. – P. : Gallimard, 1997. – 142 p.
6. Ernaux A. La Place / Annie Ernaux. – P. : Gallimard, 1983. – 114 p.

УДК 81'373.612.2

А. О. Худолій,

Національний університет «Острозька академія», м. Острозь

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ МАРКЕРИ МОВНИХ ЗМІН В АМЕРИКАНСЬКИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Виокремлено та описано лексичні, стилістичні та функціональні особливості метафор в американських публіцистичних текстах. Розглянуто когнітивні особливості метафоричних переносів. Описано функціональну спрямованість метафор у текстах публіцистичного стилю. Деталізовано функції метафор. Висвітлено асоціативну спрямованість образних засобів у мові американських публіцистичних текстів з урахуванням фонових знань.

Ключові слова: публіцистичні тексти, функція, мовні зміни, метафора, когнітивна метафора, мовна картина світу.

LEXICO-STYLISTIC MARKERS OF LANGUAGE CHANGES IN AMERICAN JOURNALISTIC TEXTS

Lexical, stylistic and functional peculiarities of metaphors in American journalistic texts are distinguished and described. Cognitive characteristics of metaphoric transferences are analyzed. Functional orientation of metaphors in the texts of journalistic style is described. Functions of metaphors are studied in details. Associative orientation of expressive means in the language of American journalistic texts is highlighted. Extra linguistic factors are taken into consideration.

Language changes occur under the influence of society development. The basic unit of construction and language functioning is the relationship between the element of expression and the element of content. In other words it is the relationship of nomination. One of the reasons why changes occur in language is the asymmetry in the structure and functioning of the language sign. One of the characteristic types of asymmetry is the phenomenon of polysemy. Polysemantic words serve as instruments in categorization of human experience, linguistic and extra linguistic information. Language changes are reflected by metaphors, metonymies and syntactic transformations. Metaphor is associative by the character of vertical language relationships and metonymy is syntagmatic by the character of horizontal language relationships. Metaphor in journalistic texts performs a set of functions: nominative, cognitive, cumulative, expressive, attractive, creative, ideological, and many others.

Metaphors are typical for human thinking. They define, to some extent, our perception of the world. Language metaphor is closely connected with mythology.